

УДК 37.012

Л. Л. Бутенко

**КОЛИ РЕАЛЬНІСТЬ СКЛАДНІША ЗА ПІДРУЧНИКА:
ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ
СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ВИКЛИКІВ**

В умовах надзвичайно напруженої соціально-політичної та економічної ситуації, транзитивного характеру розвитку сучасного суспільства саме сфера освіти має розглядатися як найважливіший соціогуманітарний чинник забезпечення незворотності демократичного поступу країни, подолання ціннісного розколу та зовнішніх загроз. Реалії війни, інформаційного протистояння зумовили суттєві зміни в освітньо-виховному просторі не тільки Сходу Донбасу, а й усієї України, адже «прихована проблема будь-якої війни у тому, що під час її формуватиметься нове покоління, виховане на цінностях, які актуальні для військового часу. В Україні ця проблема загострюється тим, що відбулась перерва у семидесятирічний період, коли українці не знали проблем війни на власній території. Війна здавалась атавізмом минулого, а відповідно – концепції виховання спрямовувались на дітей, які проходять соціалізацію за мирних умов. Війна не лише популяризує агресію, насильницькі методи вирішення питань. Вона дискредитує норми моралі мирного життя, норми права, компроміс та діалог як засіб досягнення цілей. А це значною мірою визначатиме норми поведінки громадян України, які пройшли становлення під час війни» [6, с. 6]. Саме тому, діяльність усіх педагогічних працівників та професійна підготовка майбутніх учителів має враховувати соціокультурні виклики сучасності, трансформувати цільові, змістовні та технологічні аспекти цілісного освітнього процесу згідно завдань забезпечення гуманітарного складника національної безпеки держави.

Сучасний етап розвитку системи освіти демонструє суттєві ознаки кризи теорії виховання внаслідок проблем із цільовими орієнтирами, руйнуванням численних світоглядних стереотипів, які були своєрідним підмурком теорії та практики виховання у попередні десятиріччя, відсутності концептуальності та достатніх підстав для визначення напрямків виховної діяльності та функційних переваг тих чи інших інститутів виховання, надання переваги механізмам адаптації особистості до умов навколишнього соціуму, лінійною системою навчання тощо. По суті репрезентовані у підручниках та навчальних посібниках теоретичні засади виховання мають описовий характер, хоча практична сфера очікує перспективного виміру змісту та технологічного забезпечення виховання як важливо передумови становлення та розвитку особистості. Саме онтологічний підхід до теорії виховання постає

нагальною потребою вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів.

Теоретико-методичні засади загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів представлено у дослідженнях таких науковців, як О. Абдуллина, А. Акусок, О. Антонова, О. Дубасенюк, В. Каплінський, О. Кочергина, М. Окса, Є. Прокоф'єв, В. Шахов, П. Хроменков та ін. Концепт «педагогічне знання» розглядають О. Бережнова, О. Дубасенюк, В. Імакаєв, Ю. Лукін, В. Онищенко, О. Орлов, І. Прудченко, Т. Яблонська та ін.

Особливості розвитку системи освіти в умовах цивілізаційних викликів, сучасних реалій соціополітичного розвитку країни розглядають Т. Андрущенко, В. Баранівський, О. Караман, В. Курило, М. Лукашевич, Н. Невмержицька, В. Рябченко, С. Савченко, З. Самчук та ін. Проблеми розвитку гуманітарного простору України у зв'язку із забезпечення духовної безпеки учнівської та студентської молоді представлено в аналітичних записках Національного інституту стратегічних досліджень «Цілісність гуманітарного простору України як об'єкт національної безпеки держави» (2015), «Критерії національної безпеки в освітній сфері: зарубіжний досвід та висновки для України» (2016), «Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії» (2016) та ін. Разом з тим, потребують подальшого дослідження проблеми вдосконалення змісту та технологій професійної підготовки майбутніх учителів з урахуванням сучасних соціополітичних реалій.

Мета статті – визначити проблемне поле оновлення змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів в умовах сучасних соціокультурних викликів.

Вища освіта розглядається як важливий чинник подолання ціннісного розколу у суспільстві. У зв'язку із цим Т. Андрущенко зазначає, що «ключові освітні цінності – прагнення до пізнання і осмислення світу, істини, справедливості, взаєморозуміння, діалогічності – водночас повинні ставати основою для знаходження спільних точок дотику між суб'єктами соціокультурного історичного процесу, які знаходяться по різні боки цивілізаційних розколів» [2, с. 344]. Відповідно кожен із складників системи вищої освіти, зокрема педагогічна освіта, має орієнтуватися на формування творчої, активної особистості, сприяти інтеграції студентської молоді у соціально-політичне життя, «стимулювати зацікавленість у демократичних змінах, а також усвідомлення відповідальності за майбутнє держави» [2, с. 348]. Зазначені завдання потребують постійного оновлення змісту, форм та методів педагогічної освіти згідно реалій часу.

Базове, загальнопедагогічне знання викристалізоване у процесі творчого пошуку педагогів упродовж усієї історії людства. Багатомірність, нелінійний характер педагогічних явищ та процесів не дозволяє визначити остаточний компендіум загальнопедагогічного знання. Сьогодення репрезентує новітні ракурси педагогічної реальності,

пов'язані із загостренням проблем у політичній, економічній сферах нашого суспільства, ціннісно-смісловим протистоянням в умовах гібридної війни, руйнівними наслідками інформаційно-психологічного впливу на дітей та молодь.

Набуття знань у процесі загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів буде мати змістовну та процесуальну цінність тільки за умови, якщо воно відображає реальний стан освітнього простору сьогодення, є актуальним педагогічним знанням та має ознаки перспективності, тобто орієнтовано на вирішення проблем педагогічної реальності у майбутньому. Звісно, існує небезпека кон'юнктурності та ситуативності, надмірного ідеологічного забарвлення, недостатнього методологічного обґрунтування актуального педагогічного знання, необхідність відокремлення знання від інформаційного шуму. Однак, розгляд педагогіки як відкритої системи, що постійно розвивається, зумовлює постійну увагу саме до *актуального педагогічного знання* як знання, яке адекватно відповідає на виклики сучасності, володіє дискурсивною спроможністю. У такому контексті заслуговує на увагу позиція В. Авер'янова, який зауважує, що «поняття «актуальне знання», «нове знання», «сучасне знання» та ін., що призначені описати процес досягнення адекватності знання досліджуваному світу, – тільки атрибути процесу пізнання, що відображають короткий часовий лаг між знанням, яке оформлено у вигляді концепції, та об'єктивною реальністю, що нею описується» [1, с. 38].

Науково-педагогічне знання як узагальнені уявлення про закономірні зв'язки та відношення між педагогічними фактами та явищами, які репрезентовано в мовній або символічній формі, існує у вигляді усталеного, традиційного та актуального, перспективного знання. У сучасних наукових розвідках майже не розглядається проблема морально застарілого педагогічного знання, форми та методи оперативного оновлення змісту педагогічної освіти.

Актуалізації сучасних педагогічних знань у процесі підготовки майбутніх учителів заважають такі чинники: невизначеність цільових настанов навчально-виховного процесу у загальноосвітній школі (підготовка до ... (складання ЗНО, вступу до вишу тощо) або підготовка для ... (формування загальноосвітнього рівня культури, особистісного та професійного самовизначення тощо); нелінійний характер розвитку педагогічного знання в умовах багатомірності та складності педагогічної реальності; фрагментарність педагогічного знання у чинних навчальних програмах та підручниках.

Одним із чинників трансформації педагогічної освіти згідно сучасних соціокультурних викликів слід визнати реалізацію принципів *випереджувальної освіти*. Філософські засади випереджувальної освіти закладено у наукових працях А. Урсула, який у межах концепцій усталеного розвитку та ноосферної цивілізації стверджував, що освіта як соціальний механізм формування людини досить слабо пов'язана із

вирішенням нагальних та особливо глобальних проблем. А. Урсул наголошує, що «акцент на минулому став «аксіомою» педагогічної діяльності: підручники, навчально-методичні посібники, державні освітні стандарти, програми тощо орієнтуються на «усталені» знання та інші аналогічні інформаційні продукти» [8, с. 135]. У сучасних умовах особливо актуальною є думка дослідника про те, що «доцільно в ході подальшого розвитку інноваційних процесів в освіті подолати суттєвим чином темпоральну асиметрію минулого та майбутнього по відношенню до теперішнього» [8, с. 135].

Оновлення змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів в умовах сучасних соціокультурних викликів має відбуватися за рахунок:

- включення актуального педагогічного знання у відповідні лекційні теми, зокрема з проблем теорії виховання, технологій виховної діяльності сучасного вчителя;
- створення електронної бази наукових, науково-методичних та публіцистичних джерел відповідного змісту;
- створення навчально-методичного забезпечення педагогічної практики майбутніх учителів з урахуванням особливостей організації виховної роботи з різними категоріями дітей, зокрема дітей з родин внутрішньо переміщених осіб, дітей, чиї батьки загинули або постраждали в АТО;
- оперативне інформування студентів щодо нових видань з проблем громадянського, національно-патріотичного виховання, психолого-педагогічної допомоги дітям та юнацтву в умовах поствоєнної кризи.

Термінологічна система загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів в цілому та теорії виховання як важливого розділу загальної педагогіки зокрема має бути доповнена такими категоріями та термінами, як соціокультурне пограниччя, інформаційно-психологічна безпека, інформаційне маніпулювання та ін. Така «понятійна інтервенція» зумовлена необхідністю міждисциплінарного підходу до визначення понятійно-категорійної бази сучасної педагогічної науки і практики. Відзначимо також нагальну необхідність включення у зміст загальнопедагогічної підготовки таких філософських понять, як глобалізація, транзитивне суспільство, постіндустріальне суспільство (Д. Белл), суспільство ризику, «суспільство спектаклю» (Г. Дебор), складність, нелінійність розвитку та самоорганізація, неявне знання та інших сучасних соціогуманітарних понять, які, на жаль, але практично залишаються поза увагою майбутніх учителів. Однак, саме такий поняттєвий простір дозволяє представити якісні характеристики сучасного етапу розвитку суспільства, який безпосередньо зумовлює особливості сфери освіти.

Відзначимо особливу актуальність для сучасного етапу загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів з урахуванням реалій сьогодення такого поняття, як *соціокультурне пограниччя*. На

думку Я. Верменич, концепт пограниччя «дає методологічний ключ до розуміння складності й неоднозначності процесів, що відбуваються на стиках різних культур, норм моралі, поведінкових стереотипів обабіч державних чи адміністративних кордонів. Життям перевірено, що ключ цей універсальний – у різних країнах, на різних континентах відбуваються схожі процеси «притягання – відштовхування» саме в приграничних ареалах. Україна – не виняток, ціннісна розколотість тут виникла переважно внаслідок тривалого перебування різних частин країни в різних цивілізаційних системах, і поблизу кордонів вона давалася знаки інтенсивніше, ніж деінде» [3, с. 31]. Для психолого-педагогічних досліджень принциповим постає зауваження Я. Верменич про те, що «парадигма пограниччя освоює уже не лише територіальний, але й ментальний простір», «ментальні кордони («кордони в голові») формують дискурси політичної легітимації навіть більшою мірою, ніж реальні кордони» [3, с. 34, 48]. Відповідно у процесі загальнопедагогічної підготовки виникає необхідність актуалізації таких проблем, як громадянська інфантильність, патерналізм, сприйняття реальності крізь призму суб'єктивного та емоційно забарвленого світовідчуття, інколи поза логічних рамок, аналіз реальності з позицій домінування того чи іншого етносу, ставлення до Іншого (Іншого в ментальному, етнічному, культурному вимірі), вирішення опозиції «Свій – Чужий» у найближчому соціальному середовищі з урахуванням того, що «з категорії «своїх» часто виключаються не тільки носії протилежних ідеологічних поглядів, але й ті, для кого етнічна чи регіональна ідентичність не є головною в системі пріоритетів» [4, с. 9].

З урахуванням сучасних соціокультурних викликів нового звучання набувають такі позиції, як світогляд, громадянськість, менталітет, ціннісно-смилова сфера особистості, толерантність, міжкультурна взаємодія, міжетнічна взаємодія, соціальна установка, полікультурний освітній простір. Змістові складники теорії виховання мають репрезентувати педагогічні аспекти таких категорій, як етнічні стереотипи, громадянська ідентичність, соціальна пам'ять, історична пам'ять. Зміст професійної підготовки майбутніх учителів, особливо у вишах Сходу України, має включати такі позиції:

- форми та методи кроскультурних контактів у полікультурному середовищі та пов'язаних із цим ризиків;
- ускладнення та урізноманітнення дискурсивних практик у різних сферах життєдіяльності;
- самоідентифікація дітей та молоді із регіоном, країною і, відповідно, утвердження громадянської ідентифікації; психолого-педагогічні аспекти ускладнення зв'язків як по вертикалі, так й по горизонталі (у міжособистісних відносинах, у родинному оточенні);
- вивчення та урахування архетипів, що впливають на процеси виховання дітей та молоді;

- готовність до співпраці, конструктивної взаємодії із різними групами населення регіону, в тому числі й з однолітками, які мають інші світоглядні позиції;

- форми та методи педагогічної взаємодії з представниками соціально та політично дезадаптованої молоді Сходу України у поствоєнний період.

На нашу думку, особливо слід підкреслити актуальність проблем виховного простору соціокультурного пограниччя Сходу України у поствоєнний період, оскільки майбутні учителі вже сьогодні мають бути готові до надзвичайно складного та суперечливого процесу гуманітарної реінтеграції тимчасово окупованих районів Сходу України. Варто вже сьогодні відверто говорити студентам, що подолання кризових явищ у цьому регіоні потребують кропіткої, тривалої та наполегливої роботи з урахуванням позицій психології посттравми, посткризових явищ тощо.

Окремим напрямком професійної підготовки майбутніх учителів у надскладних соціокультурних умовах вважаємо розкриття комплексу проблем, пов'язаних із *інформаційно-психологічною війною*, яка є ознакою саме сучасного етапу розвитку суспільства. З урахуванням міждисциплінарного характеру означеної проблеми як у процесі аудиторної роботи, так й в позааудиторний час необхідно представити майбутнім учителям такий комплекс питань:

- сутнісні ознаки інформації та пропаганди, інформаційного маніпулювання, інформаційної війни;

- методи та прийоми дезінформації в інформаційному просторі (приховування/замовчування інформації, фальсифікація фактів, фрагментація, створення «шуму», подрібнення інформації, створення емоційного резонансу з використання прийому «очевидці подій»; нав'язування асоціацій та стереотипів, мовних штампів та ін.).

Відповідно, нагальною потребою сьогодення є доповнення змісту педагогічної освіти додатковими модулями для самостійної роботи у межах курсів «Загальна педагогіка», «Основи педагогічної майстерності» (наприклад, «Практична медіаосвіта», «Критичне мислення у мультимедійному світі», «Технології протистояння маніпулюванню в умовах інформаційної війни») з опорою на практичні напрацювання зарубіжних та українських дослідників (О. Баришполець, О. Волошенко, О. Голубева, Ф. Іванов, Г. Мироненко, Л. Найдьонова, Н. Обухова, В. Різун, Г. Почепцов, Ф. Рогоу (F. Rogow), Н. Череповська, С. Шейбе (C. Scheibe) та ін.).

Неоднозначність впливу різних інститутів суспільства на особистість учнівської та студентської молоді актуалізує такі поняття, як «прихована навчальна програма», «неявна педагогічна реальність». «*Прихована навчальна програма*» (В. Дудіна, І. Нечитайло, О. Полонников та ін.) відображає трансляцію в освітньому просторі прихованого смислу, який пов'язано із нормами та цінностями як конкретної особистості та й освітньої установи в цілому. В умовах

напруженої соціально-політичної ситуації неабиякого значення набувають ціннісні установки педагогів, що прямо або опосередковано репрезентуються ними у різних формах педагогічної взаємодії. Участь або, навпаки, відстороненість учителя від діяльності у громадських, політичних організаціях, оцінні судження та коментарі щодо сучасних політичних та економічних подій складають основу для «прихованого» впливу на учнівську та студентську молодь. Так, наприклад, І. Нечитайло зауважує, що «можна блискуче читати лекції про те, як важливо любити свою Батьківщину, і при цьому, виходячи за стіни аудиторії (класної кімнати), демонструвати абсолютно непатріотизм, недемократичні, антигуманні і т. п. зразки поведінки. Ці зразки легко прочитуються, уловлюються учнями, а в результаті частого повторення можуть стати частиною їх (учнів) повсякденності та сприйматися як норма» [5, с. 26].

Підготовка майбутніх учителів до організації виховної діяльності з учнями загальноосвітньої школи має бути доповнена цілеспрямованою роботою щодо розкриття *змісту та особливостей форм та методів роботи з різними групами дітей згідно поточної ситуації*, індивідуальної виховної роботи з дітьми з родин внутрішньо переміщених осіб, групової роботи в учнівських колективах, склад яких змінюється внаслідок саме гібридної війни на Сході України. Навчально-методична забезпечення педагогічної практики майбутніх учителів має включати методичні матеріали, зокрема такі, як:

- «Діти та війна: Навчання технік зцілення» (К., 2014);
- «Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період» (К., 2014);
- «Допомога дітям, постраждалим внаслідок воєнного конфлікту» (Слов'янськ, 2015);
- «Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту» (К., 2015);
- «Агресія. Анексія. Конфлікт. Соціально-педагогічна та психологічна відповідь на виклики для дітей» (К., 2016);
- «Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект» (К., 2016);
- матеріали мережі Інтернет (наприклад, поради для батьків і вчителів «Діти і страх війни» (http://nv-school4.edukit.zt.ua/socialjno-psihologichna_sluzhba/storinka_psihologa/dlya_batjkiv/diti_i_strah_vijni) та ін.).

Для організації виховної роботи у загальноосвітніх школах, зокрема на Сході України, для майбутніх учителів доцільно розкрити особливості та зміст тренінгу толерантності в умовах міжкультурних та міжетнічних конфліктів (наприклад, за розробками Л. Живолуп, Г. Солдатової та ін.), технологій полікультурного виховання (П. Кендзьор) [7], тренінгу протидії інформаційному маніпулюванню, медіаосвіти.

Таким чином, ознакою трансформації системи педагогічної освіти має стати орієнтація на випереджальне навчання, яке зокрема включає навчання майбутніх учителів умінь та навичок відбору інформації з урахуванням принципів достовірності, адекватності, релевантності, репрезентативності, що в умовах стрімкого розширення корпусу науково-педагогічної інформації набуває першочергового значення; використання технологій проблематизації та контекстуалізації педагогічної реальності, яка характеризується складністю, багатомірністю, нелінійним характером розвитку, наявністю «прихованого змісту»; включення у зміст загальнопедагогічної підготовки позицій, пов'язаних із сучасними реаліями соціально-політичного життя в країні, актуальними для сьогодення проблемами, що уможливило подолання темпоральної зорієнтованості на основі «наздоганяння» (С. Днепров), сприяє формуванню прогностичних здібностей майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні проблеми неявної педагогічної реальності як важливого чинника освітнього простору соціокультурного пограниччя Сходу України.

Список використаної літератури

1. Аверьянов Л. Я. В поисках своей идеи : статьи и очерки / Л. Я. Аверьянов. – М. : Русск. Гуманитар. интернет-университет, 2000. – 224 с. **2. Вища освіта як фактор подолання ціннісного розколу в Україні:** монографія / авт. кол. : З. Самчук (керівник), Т. Андрущенко, В. Баранівський, О. Бульвінська та ін. – К., 2015. – 377 с. **3. Верменич Я. В.** Південна Україна на цивілізаційному пограниччі / Я. В. Верменич ; відп. ред. В. А. Смолій. – К. : Інститут історії України НАН України, 2015. – 482 с. **4. Верменич Я. В.** Донбас як порубіжний регіон: територіальний вимір / Я. В. Верменич. – К. : Інститут історії України НАН України, 2015. – 69 с. **5. Гражданские** позиции молодежи и студенчества в современной Украине (на примере Харьковского региона) : монография / авт. кол. : В. И. Астахова, Е. В. Астахова и др. ; под общ. ред. И. С. Нечитайло. – Харьков : Изд-во НУА, 2014. – 176 с. **6. Діти війни :** дослідження проблем дитинства в Україні за умов військової агресії / Український інститут дослідження екстремізму. – К., 2015. – 31 с. **7. Кендзьор П.** Ми серед інших. Інші серед нас. Форми і методи полікультурного виховання / Петро Кендзьор.– Львів : ЗУКЦ, 2016. – 159 с. **8. Урсул А. Д.** На пути к опережающему образованию (окончание) / А. Д. Урсул // Вест. Челябин. гос. академии культуры и искусств. – 2012. – № 4 (32). – С. 132–139.

Бутенко Л. Л. Коли реальність складніша за підручника: проблеми оновлення змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів в умовах сучасних соціокультурних викликів

У статті розкрито соціокультурні передумови необхідності оновлення змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів з

урахуванням викликів сучасної соціально-політичної ситуації в країні. Визначено особливості актуального педагогічного знання, основні форми його репрезентації у процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Схарактеризовано сутність випереджальної освіти як передумови удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів. Розкрито необхідність звернення до виховних проблем соціокультурного пограниччя Сходу України, урахування «прихованої навчальної програми» у реалізації освітніх завдань. Визначено основні напрями оновлення змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів, форм та методів виховної взаємодії з дітьми в умовах сучасної кризи.

Ключові слова: соціокультурні виклики, соціокультурне пограниччя Сходу України, загальнопедагогічна підготовка, майбутні учителі, випереджувальна освіта, актуальне педагогічне знання.

Бутенко Л. Л. Когда реальность сложнее учебника: проблемы обновления содержания подготовки будущих учителей в условиях современных социокультурных вызовов

В статье раскрыты социокультурные предпосылки необходимости обновления содержания общепедагогической подготовки будущих учителей с учетом вызовов современной социально-политической ситуации в стране. Определены особенности актуального педагогического знания, основные формы его репрезентации в процессе профессиональной подготовки будущих учителей. Охарактеризована сущность опережающего образования как предпосылки усовершенствования содержания подготовки будущих учителей. Раскрыта необходимость обращения к воспитательным проблемам социокультурного пограничья Востока Украины, учета «скрытой учебной программы» в реализации образовательных задач. Определены основные направления обновления содержания общепедагогической подготовки будущих учителей, форм и методов воспитательного взаимодействия с детьми в условиях современного кризиса.

Ключевые слова: социокультурные вызовы, социокультурное пограничье Востока Украины, общепедагогическая подготовка, будущие учителя, опережающее образование, актуальное педагогическое знание.

Butenko L. When the Reality is More Complicated than the Textbook: the Problems of Updating the Content of Preparation of the Future Teachers in Conditions of Modern Social and Cultural Challenges

The author of the article discloses the social and cultural prerequisites for the need to update the content of general pedagogical preparation of the future teachers, taking into account the challenges of the current social and political situation in the country. Specific features of the actual pedagogical knowledge and the main forms of its representation in the process of professional training of the future teachers are determined. The essence of the advanced education is described as a prerequisite for improving the content of

the preparation of the future teachers. The need to address the educational problems of the social and cultural borderland of the East of Ukraine and to take into account the “hidden curriculum” in the implementation of the educational tasks is disclosed. The main directions of updating the content of general pedagogical preparation of the future teachers, forms and methods of educational interaction with children in conditions of the current crisis are determined.

Key words: Social and cultural challenges, social and cultural borderland of the East of Ukraine, general pedagogical preparation, future teachers, advanced education, actual pedagogical knowledge.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2017 р.

Прийнято до друку 27.06.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК [355.233:305]:327.5-025.26(045)

В. Ф. Вінтоняк

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Проблема національної безпеки в умовах гібридної війни займає одне із центральних місць в політиці держави. Не дивлячись на те, що процес забезпечення національної безпеки носить комплексний характер і в ньому беруть участь різноманітні політичні інститути, головну роль продовжує відігравати військова організація держави і її ядро – Збройні Сили.

Все більш помітним явищем стає залучення до військової служби військовослужбовців жіночої статі. В сучасній Україні в умовах збройного конфлікту та реформування збройних сил число жінок-військовослужбовців постійно зростає. Гендерна проблематика поступово інтегрується не тільки в наукові, освітні, громадські обговорення, що свідчить про становлення гендерної культури суспільства але й і в Збройні сили України. При цьому, слід зазначити, що воєнна організація українського суспільства та її складова – Збройні Сили, є серед перших організацій українського суспільства, в яких було розпочато цілеспрямоване і системне впровадження гендерної політики.

Як інституту держави, якому притаманна висока нормативна регламентація, рівень контролю та виконавчої дисципліни, Збройні Сили виявили себе відкритими для широкого кола заходів, спрямованих на встановлення стандартів рівних можливостей жінок і чоловіків, гендерно-чутливого стилю управління, гендерної культури взаємовідносин.